

اداره کل آموزش و پرورش استان البرز

مدیریت آموزش و پرورش ناحیه ۴

نمون برگ شماره ۴

عنوان اقدام پژوهی:

« کاهش رفتارهای خشونت آمیز هنرجویان دوازدهم تالاسازی هنرستان ... »

نام و نام خانوادگی مجری طرح:

پست سازمانی: دبیر

رشته تحصیلی: علوم اجتماعی

آخرین مدرک تحصیلی: دکتری جامعه شناسی - گرایش بررسی مسایل اجتماعی ایران

دوره تحصیلی: متوسطه دوم

سمت فعلی: دبیر

شماره پرسنلی:

تماس:

تقدیر

از همکاری صمیمانه عوامل اجرایی و آموزشی هنرستان فنی ... که مشوق و زمینه های لازم برای اجرای طرح اقدام پژوهی

حاضر فراهم نمودند صمیمانه سپاس همراه با احترام به جا می آورم.

فهرست

۱.....	چکیده.....
۲.....	مقدمه
۵.....	بیان مساله.....
۷.....	پیشینه‌ی پژوهش و دیدگاه‌های نظری.....
۱۱.....	گردآوری اطلاعات (شواهد ۱).....
۱۳.....	تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها.....
۱۴.....	راه حل‌های موجود و انتخاب راه جدید (موقتی)
۱۶.....	اجرای طرح جدید و نظارت بر آن.....
۱۷.....	گردآوری شواهد (۲).....
۱۸.....	اعتبار بخشی به راه‌حل‌ها.....
۱۹.....	نتایج اقدام پژوهی.....
۲۰.....	محدودیت‌های اقدام پژوهی.....
۲۰.....	پیشنهادات.....
۲۱.....	منابع و مأخذ.....
۲۴.....	ضمائم.....

فهرست جداول و نمودار

الف) جدول

- جدول شماره (۱) آمار هنرجویان دارای رفتارهای خشونت آمیز (مهر).....۵
- جدول شماره (۲) وضعیت دانش آموزان مشمول طرح بر اساس فراوانی رفتارهای خشونت.....۱۱
- جدول شماره (۳) وضعیت دانش آموزان مشمول طرح بر اساس مشارکت در فعالیت های آموزشی.....۱۱
- جدول شماره (۴) خلاصه ای از مصاحبه با دانش آموزان.....۱۲
- جدول شماره (۵) مقایسه آماری دانش آموزان دارای رفتار خشونت آمیز قبل و بعد از اجرای طرح.....۱۷

ب) نمودار

- نمودار شماره (۱) مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین.....۶
- نمودار شماره (۲) ارتباط بین ناامیدی از پیشرفت تحصیلی و گرایش به خشونت.....۱۶
- نمودار شماره (۳) مقایسه آماری هنرجویان دارای رفتار خشونت آمیز قبل و بعد از اجرای طرح.....۱۷
- نمودار شماره (۴) مدل پارادایمی اقدام پژوهی.....۱۸

چکیده

این اقدام پژوهی با عنوان: کاهش رفتارهای خشونت آمیز هنرجویان دوازدهم تاسازی هنرستان ... و با هدف کاهش رفتارهای خشونت آمیز دانش آموزان و بهبود وضعیت تعاملات رفتاری و تحصیلی در بین آنها انجام شده است.

پس از کسب ۲۰ سال تجربه خدمت در آموزش و پرورش، با مدرک دکتری جامعه شناسی در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ در سمت دبیر علوم اجتماعی هنرستان ... ۱ و ۲ ناحیه ۴ کرج، در اولین روزهای ورود به کلاس، در حال مشاهده رفتار دانش آموزان کلاس (دوازدهم تاسازی) بودم که رفتارهای آنها متفاوت از دیگر کلاس های موجود در هنرستان بود و رفتارهایی نامناسب، ناهنجارانه و پرخاشگرانه ای داشتند. رفتارهای خشونت آمیز آنها شامل خشونت های کلامی، درگیری های فیزیکی و همچنین مواردی چون ادعای گنده لاتی، زورگویی، باج گیری، شرارت، تحقیر و توهین، برتری جویی، تخریب و آسیب رساندن به اموال، وسایل و تجهیزات مدرسه بود و از طرف دیگر مشارکت آنها در فعالیت درسی و ارزشیابی در حد بسیار پایینی بود. با توجه به فراوانی بیش از حد انتظار این دسته از رفتارهای منفی در کلاس، ناگزیر از توسل به شیوه اقدام پژوهی برای تعدیل مشکلات مورد اشاره شدم.

«اقدام پژوهی» اغلب به عنوان یک فرایند تعاملی مستلزم عملکرد محقق و مشارکت کنندگان با هم روی یک چرخه خاص از فعالیت ها شامل تشخیص مسأله، مداخلات و یادگیری تأملی تعریف می شود. بعد از شناخت مسأله و مشکل، مدیر و دیگر عوامل اجرایی مدرسه در جریان کار قرار گرفتند و خواستار کمک و حمایت آنان شدم. از جمله مهم ترین دلایل وجود این مشکل در مدرسه می توان به موارد زیر اشاره نمود: نگرش منفی قبلی هنرجویان از هنرستان به عنوان یک محیط خشن، احساس خودبزرگ تر بینی و غرور، کم کاری و بی رغبتی دانش آموزان نسبت به فعالیت های آموزشی، دغدغه فکری و مشکلات روحی، گسستگی خانواده، پایین بودن سطح تعامل اولیای دانش آموزان با دبیران و آموزشگاه که منجر به پرخاشگری و رفتارهای خشونت آمیز در محیط هنرستان شده بود. برای مقابله با مشکل موجود، از روش مهارت های زندگی شامل حل مسأله، راهبرد ارتباط موثر و گفتگوی تعاملی برای دانش آموزان مضمول طرح، اجرا گردید. نتایج اقدام جدید توانست به ایجاد علاقه و انگیزه منجر شود، تعداد افراد دارای رفتارهای خشونت آمیز از ۱۹ دانش آموز به ۷ نفر کاهش یابد، وضعیت تحصیلی ارتقاء یابد، جو و فضای محیط کلاس بهتر شود و رفتارهای نامناسب و پرخاشگرانه تا حدی به سمت مثبت تعدیل گردد.

واژگان کلیدی: اقدام پژوهی، پرخاشگری، حل مسأله، مهارت های زندگی، ارتباط موثر، هنرستان.

مقدمه

مدرسه در میان نهادهای تعلیم و تربیت جامعه جایگاه ویژه ای دارد. در حدود سن ۶ سالگی، تربیت افراد در آموزش و پرورش آغاز می شود و تا پایان نوجوانی ادامه دارد. در این مدت دانش آموزان در جنبه های مختلف جسمانی، عقلانی، اخلاقی، هنری و ... پرورش پیدا می کنند.

اهداف آموزش و پرورش در سطح جهان بیانگر این مطلب است که از مهم ترین نیازهای هر جامعه، تعلیم و تربیت افرادی است که با اتکا به نیروی اراده و تعقل خویش منطقی بیندیشند و به جای وابستگی و استفاده از دستاوردهای اقتصادی و فرهنگی دیگران، خود مولد دانش، فناوری و فرهنگ مناسب برای زندگی مستقل در عصر دانایی باشند، اما در کنار این کارکردهای مثبت و سازنده نظام آموزشی، ما همواره شاهد آسیب های فراوانی در محیط های آموزشی هستیم. یکی از مشکلات رفتاری که در بین دانش آموزان به خصوص در هنرستان ها بیشتر دیده می شود، پدیده « خشونت » و درگیری می باشد که معلول عوامل مختلفی در محیط های خانوادگی، مدارس و ساختارهای جامعه است.

با توجه به چند وجهی بودن پدیده های اجتماعی و متداخل بودن تغییرات آنها از نظر مستقل و وابسته بودن، ما شاهد پدیده خشونت در کنار آسیب های اجتماعی دیگری در مدارس هستیم. خشونت و پرخاشگری یکی از آسیب های رفتاری است که در همه ی جوامع و در مکان های عمومی و خصوصی عمومیت داشته و از نظر زمانی در همه اعصار همراه بشر بوده است. رفتارهای همراه با خشونت وقتی بروز می کنند که فرد را از موفقیتی که خشنودش می سازد دور سازیم و یا او را از رسیدن به مطلوب مورد انتظارش باز داریم. پرخاشگری، واکنشی است که هدف آن رفع مانع و حذف عامل تهدید است.

هر چند همه گروه های سنی در معرض رفتارهای پرخطر هستند، اما در دوره نوجوانی به دلیل خودمحوری، استقلال و عدم درک صحیح نوجوانان از رفتارهای خود، مرحله مهمی برای شروع رفتارهای پرخطر محسوب می شود (رنسبورگ و سوروجلال، ۲۰۱۳: ۱). نوجوانی، سالهای تغییر و تحول در همه ی جنبه های رشد جسمی، ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی است و آشنایی نوجوانان و کسانی که با آنها در ارتباط هستند، با معیارهای رشد و سلامت، به ایجاد زندگی سالم و پرنشاط برای آنان کمک فراوانی خواهد کرد. نوجوانان سرمایه های آینده هر جامعه ای هستند و هر اندازه که از سلامت کافی برخوردار باشند، رشد و پیشرفت جامعه را تضمین خواهند کرد. یکی از اولین گامها در راه حفظ سلامت نوجوانان می تواند شناخت عوامل مؤثر در خشونت به صورت مثبت یا منفی و یا تقویت کننده و بازدارنده، در این زمینه باشد و یکی از عوامل مهمی که به عنوان عامل بازدارنده در ارتباط با سلامت نوجوانان نقش مؤثری دارد، پرخاشگری است.

پرخاشگری همه ی ابعاد رشد و سلامت نوجوانان را تحت تأثیر قرار می دهد. رشد جسمی آنان را به علت ایجاد استرس و تنش فراوان مختل می سازد. در رشد ذهنی یا شناختی آنها تأثیرات کاهنده و فرسایشی بر جای می گذارد و یادگیری و پیشرفت تحصیلی آنان را کاهش می دهد و رشد عاطفی_روانی آنان را با مشکلات متعددی روبه رو می سازد و سازگاری اجتماعی و ارتباط مناسب آنان را با دیگران (همسالان و بزرگسالان) دچار اختلال می سازد. از این رو، پرهیز از پرخاشگری نقش مؤثری در حفظ و تأمین سلامت جسمی، روانی و اجتماعی نوجوانان بر عهده دارد و به

عنوان راهکار چه در سطح پیشگیری و چه از نظر درمان مطرح می شود. پرخاشگری معمولاً رفتاری است که هدف آن صدمه زدن جسمانی یا زبانی به فرد دیگر یا نابود کردن دارایی افراد است. پرخاشگری ممکن است به شیوه های متفاوتی خود را نشان دهد. خصومت، نشان دهنده جنبه شناختی پرخاشگری و خشم، نشان دهنده جنبه هیجانی آن است. جنبه رفتاری پرخاشگری نیز به شکل کلامی و جسمانی بروزمی کند (خزائی و دیگران، ۱۳۹۰). گاهی رفتارهای پرخاشگرانه ناشی از یک احساس ناامنی است که در حقیقت این رفتار یک پاسخ دفاعی به وضعیت ناامنی است که فرد در آن قرار گرفته است (الهیاری، ۱۳۷۶). هرگاه نوجوان در معرض فشارهای روانی قرار گیرد و نتواند به طور طبیعی آنها را برای خود حل کند، ممکن است دست به اعمال توأم با خشونت بزند. درگیری نوجوانان در رفتارهای پرخطر نه تنها زندگی حال آنان را تهدید می کند، بلکه حتی بر کیفیت زندگی آنان در بزرگ سالی و سالمندی نیز تأثیرگذار است (برین و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۱۳).

با توجه به پیچیدگی جوامع امروزی و بروز ناهنجاری های روانی و رفتاری در بین کودکان و نوجوانان لزوم پرداختن به آموزش مهارت های زندگی و ارائه راهبردهای صحیح برای تقویت و شکوفایی این مهارتها بیش از پیش احساس می شود. یکی از عناصر اساسی و با اهمیت، به منظور تقویت سازگاری و کاهش پرخاشگری کودکان و نوجوانان، رشد و تقویت ابراز وجود و حل مسأله در آنان است (رهنما، ۱۳۷۳). فروید و لورتز معتقدند که پرخاشگری یک رفتار است که ریشه در ذات و فطرت انسان دارد، البته عواملی که در پیرامون زندگی انسان هستند می توانند در بروز یا تشدید پرخاشگری و تخفیف یا تعدیل آن اثرگذار باشند. بهترین و جامع ترین تعریف از پرخاشگری توسط براون ارائه شده است، وی پرخاشگری را هر نوع عمل و رفتاری می داند که به طور مستقیم در جهت هدفی و به منظور آزار و اذیت رساندن به دیگران اعمال می شود. همچنین پرخاشگری را می توان هر گونه رفتاری دانست که متوجه آسیب رساندن و یا مجروح ساختن موجودی دیگر است. به طور کلی می توان عوامل بسیار مختلف و متعددی را در بروز رفتار پرخاشگرانه مؤثر دانست. عوامل زیستی و وراثتی، یادگیری های محیطی و پردازش های شناختی و از سوی دیگر محرک های مربوط به خود فرد از جمله عوامل مهم در بروز پرخاشگری هستند. همین طور نظریه های مختلفی در مورد درمان و کنترل پرخاشگری مطرح شده است که هر یک از آن ها، پژوهش های بسیار گسترده ای را به دنبال داشته اند. برخی معتقدند که اگر پرخاشگری را به مسیرهای مناسب و سالم تر هدایت کنیم از پیامدهای مخرب این رفتار کاسته می شود (کریمی، ۱۳۷۹). کوهن و مانیون هدف های اقدام پژوهی را در پنج دسته بیان کرده اند:

- ۱- رفع مشکلاتی که در موقعیت های خاص تشخیص داده شده اند یا بهبود بخشیدن به آنها.
- ۲- آموزش ضمن خدمت، مجهز کردن معلمان به مهارت ها و افزایش خودآگاهی آنان.
- ۳- افزودن رویکردهای جدید آموزش و یادگیری به نظام جاری که به طور معمول دافع نوگرایی و تغییر است.
- ۴- بهبود ارتباط بین معلم عمل گرا و پژوهشگر دانشگاهی و رفع نواقص پژوهش سنتی برای معلمان.
- ۵- فراهم آوردن یک روش حل مسئله در کلاس درس که از روش غیرعلمی کنونی برتر باشد (سیف: ۱۳۷۷).

۱- Problem Solution

۲- Feroud

۳- Lortez

سوالات تحقیق:

در این اقدام پژوهی ما در صدد پاسخگویی به سوالات زیر هستیم:
چه عواملی باعث شدت رفتارهای خشونت آمیز در بین هنرجویان دوازدهم تاسازی هنرستان ... شده اند؟
آیا رفتارهای خشونت آمیز هنرجویان هنرستان ... قابل اصلاح و تعدیل هستند؟
چگونه می توان انگیزه و شوق یادگیری مطالب درسی در بین هنرجویان دوازدهم تاسازی هنرستان ... ایجاد کرد؟

بنابراین در این اقدام پژوهی به ترتیب هدف کلی و اهداف جزئی زیر مد نظر بوده است:
الف) هدف کلی: بررسی راهکارهای کاهش رفتارهای خشونت آمیز در بین هنرجویان دوازدهم تاسازی هنرستان امامت.

ب) اهداف جزئی:

- شناسایی دلایل رفتارهای پرخاشگرانه هنرجویان
- کاهش رفتارهای خشونت آمیز در بین هنرجویان
- ارتقاء وضعیت تحصیلی و نمرات درسی هنرجویان
- افزایش انگیزه و شوق یادگیری در بین هنرجویان
- بهبود نگرش هنرجویان به درس، مدرسه و معلمین
- راهکارهای جایگزین برای رفتارهای پرخاشگرانه هنرجویان در محیط کلاس در نظر گرفته شود.
- از اطلاعات و نظرات مدیر، عوامل اجرایی، آموزشی و والدین برای شناخت و اصلاح ناهنجاریها بهره گرفته شود.
- و در حالت کلی هدف من از انجام این پژوهش بهبود وضعیت رفتاری و درسی دانش آموزان و کاهش خشونت در بین آنها بوده است.

بیان مساله

در سال تحصیلی جاری ۱۳۹۷/۹۸ در سمت دبیر علوم اجتماعی هنرستان ... برای بیست و یکمین سال خدمت در آنجا مشغول انجام وظیفه بودم. محیطی که برای اولین بار، پس از نهایی شدن انتقالی ام در آنجا مشغول به خدمت شدم. این هنرستان واقع در فاز ۴ مهرشهر دارای ساختمانی سه طبقه برای فعالیت های آموزشی و کارگاهی می باشد و محوطه آن بیش از ۱۰۰۰ هزار متر مربع وسعت دارد. آمار دانش آموزان نزدیک به ۸۰۰ نفر پسر در پایه های دهم، یازدهم و دوازدهم در دو شیفت صبح و عصر بودند و هنرجویان در چندین رشته فنی و مهارتی از دبیران متعهد و با تجربه کسب دانش و مهارت می کنند. در ماه های اول کاری ام که به دنبال شناختی بیشتر از دانش آموزانم بودم و وضعیت تحصیلی و انضباطی آنها را پیگیری می کردم مشاهده می کردم دانش آموزان کلاس دوازدهم تالاسازی با بقیه کلاس ها تفاوت داشتند؛ تعدادی از دانش آموزان مدام در حال درگیری بودند، از دانش آموزان دیگر باج گیری می کردند، مزاحمت خشونت آمیز بدنی - حرکتی ایجاد می کردند و تعدادی از آنها به صورت جمعی برای اهداف مورد نظرشان از تهدید کلامی و ... استفاده می کردند و تنها چیزی که برای آنها مفهومی نداشت کتاب، کلاس درس و ارزشیابی بود. بنابراین ابتدا لیستی از دانش آموزانی که اهل درگیری و رفتارهای خشونت آمیز بودند تهیه کردم.

جدول شماره (۱) آمار هنرجویان دارای رفتارهای خشونت آمیز (مهر)

پایه	تعداد دانش آموزان حاضر در کلاس	تعداد دانش آموزان دارای رفتارهای پرخطر
دوازدهم تالاسازی	۲۱	۱۹

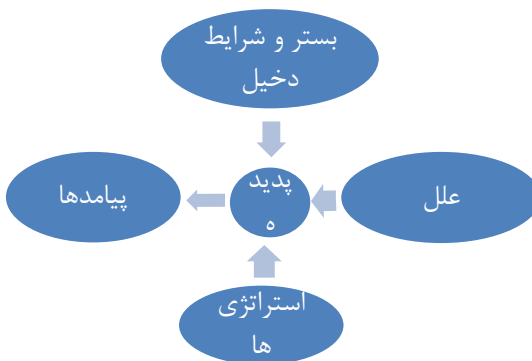
بنابراین وقتی با این وضعیت روبه رو شدم سعی کردم به دنبال کسب شناخت بیشتر از جوانب مساله و به دنبال دلایل و در نهایت راهکارهایی جهت تعدیل و کاهش آمار رفتارهای پرخطر دانش آموزان باشم. بنابراین جهت رفع این مشکل تصمیم به اجرای اقدام پژوهی گرفتم. اقدام پژوهی یک روش پژوهش توسعه ای است که هر دو عناصر جمع آوری داده و تغییر را با هم در بر دارد (پیگوت ایروین، ۱۳۹۷: ۶۱). مهم ترین ویژگی اقدام پژوهی، روح مشارکتی حاکم بر آن است که در آن، پژوهشگر از موضع مشاهده گری خود که جایگاهی بیرون از موضع فرد درگیر با مشکل است، به درون آمده و می کوشد همراه با او مسئله را شناسایی کند و پس از یافتن راه حل ها، به ارزیابی آنها بپردازد (باسکرویل، ۱۹۹۹). بنابراین در اقدام پژوهی حاضر، اقدام پژوهی لحظه به لحظه همراه و در تعامل نزدیک با هنرجویان مشمول طرح بوده است. اقدام پژوهی به شیوه های گوناگونی اجرا می شود که همگی از چهار ویژگی مشترک برخوردارند. ۱- تأکید بر اقدام عملی ۲- تمرکز بر مشکل ۳- فرایند نظام مند ۴- مشارکت در پژوهش.

اقدام پژوهی که در زمره ی تحقیقات توصیفی است با نام های دیگری مانند: پژوهش عمل نگر مشارکتی، پژوهش مشارکتی، پژوهش عملیاتی، معلم پژوهنده و پژوهش در عمل شناخته می شود. اقدام پژوهی ابزاری در راستای ایجاد معانی و ارتقای درک در موقعیت های اجتماعی پیچیده و ارتقای کیفیت تعاملات و عملکرد انسان در آن موقعیت ها

است. تحقیق اقدامی، به عنوان یکی از روش‌شناسی‌های رویکرد کیفی تحقیق، ریشه در این باور دارد که لازم است تحقیق بر جامعه انسانی با دو خصیصه دموکراتیک و مشارکتی بودن توأم شود (ایمان، ۱۳۹۱: ۹۹).

اقدام پژوهی نوعی تحقیق است که توسط خود افراد درگیر در یک مساله و برای حل یا کاهش آن انجام می‌گیرد، «عمل» محور اساسی در این نوع تحقیق است به این معنا که شخص یا افراد، عمل خود را در حین کار و فعالیت مورد پژوهش قرار می‌دهند. بنابراین در این پژوهش سعی محققین بر این است که وضعیت نامناسب موجود را به وضعیت مناسب و مطلوب تغییر دهند. در این روش هم پژوهشگر درگیر موضوع پژوهش است و هم موضوع پژوهش مربوط به عمل فعلی پژوهشگر است (قاسمی پویا، ۱۳۸۴: ۹). پدیده خشونت و پرخاشگری و تلاش جهت تعدیل آن یکی از مهم‌ترین شرح وظایف اقدام پژوهی در محل خدمت بوده است. تحقیق اقدامی در شرایط موجود به عنوان یکی از محدود تحقیقاتی است که با برخورداری از اصول مشارکت، بازتابندگی، رهایی بخشی و توانمندسازی افراد و گروه‌های اجتماعی درگیر مساله اجتماعی، خواهان بهبود موقعیت و ارتقای شرایط زندگی آنان است (ایمان، ۱۳۹۱: ۱۰۱). بنابراین جهت کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز و ناهنجار، از طریق مکانیسم درگیر کردن دانش آموزان با مباحث آموزشی و درسی برای رسیدن به اهداف مدنظر برنامه ریزی کردم. برنامه ریزی جهت سازگاری هنرجویان در کلاس درس، خلاصه و ساده کردن محتوای کتاب درسی و ارزشیابی از محتوای کم مطالب، هدف اصلی اقدام پژوهی بوده و جهت دستیابی به این هدف اساسی و مهم از مشارکت هنرجویان استفاده گردیده است تا هم روند اجتماعی شدن به نحو مطلوب در آنها نهادینه شود و هم انرژی آنها در کارهای مثبت و سازنده آموزشی و تحصیلی بکارگیری شود. در سالهای اخیر پژوهش ضمن عمل یا اقدام پژوهی نقش فزاینده‌ای در حوزه تعلیم و تربیت ایفا کرده است. اقدام پژوهی در تعلیم و تربیت شکلی از پژوهش کاربردی است که هدف آن بهبود عملکرد حرفه‌ای فرد انجام دهنده‌ی این پژوهش می‌باشد. این نوع پژوهش بر تامل و تعمق به عنوان یک جزء مهم از چرخه‌ی پژوهش تاکید دارد (گال و بورگ، ۱۳۸۳: ۱۷۹). تحقیق اقدامی به «یادگیری» و «تجربه» به عنوان فرایندهایی می‌نگرد که به توانمند سازی انسان در انجام انتخاب‌های گوناگون، شناسایی خود (هویت یابی) و اینکه چگونه با یکدیگر خواهند بود، کمک جدی می‌کنند. در این نوع تحقیق علاوه بر اثر بخشی فعالیت، ارتقای فهم و توسعه حرفه‌ای مشارکت کنندگان نیز مورد توجه است. نقش محقق در این گونه تحقیقات تشویق، تامل، اندیشه عملی و بازتاب فردی مشارکت کنندگان بر اعمال و تمرینات آنهاست (ایمان، ۱۳۹۱: ۱۰۶).

مدل اقدام پژوهی حاضر بر اساس مدل پارادیمی اشتراوس و کوربین، بر مبنای نمودار زیر انتخاب گردیده است:

نمودار شماره (۱) مدل پارادیمی اشتراوس و کوربین (فلیک، ۱۳۹۱: ۳۳۵)

پیشینه‌ی پژوهش و دیدگاه‌های نظری

پیشینه‌ی پژوهش، بررسی تحلیلی آثار صاحب‌نظران و پژوهشگران در یک موضوع خاص است. از این رو، فعالیت‌های فکری (تحلیلی و انتقادی) است که طی آن پژوهشگر، متون و آثار موجود در زمینه‌ی پژوهش را شناسایی می‌کند و بر اساس یک الگوی مشخص و با در نظر داشتن هدف خاص پژوهش خود، آنها را بررسی، تحلیل و نقد می‌کند تا در راستای پژوهش خود از آنها استفاده کند. آمارها و شواهد نشان می‌دهند که در مدارس کشور، خشونت به صورت روزافزونی در میان نوجوانان گسترش یافته است؛ تا جایی که نوجوانان برای دفاع از خود، آلاتی همچون چاقو، قمه و ... به همراه دارند (نیک اختر، ۱۳۷۸ - سخاوت، ۱۳۸۱ - لطف آبادی، ۱۳۸۱ - زارعی، ۱۳۸۳ - لواسانی و همکاران، ۱۳۸۷ - نواح و همکاران، ۱۳۹۱ - قادرزاده و قادری، ۱۳۹۵ - سهراب زاده و سلیمان نژاد، ۱۳۹۸).

در این قسمت تعدادی از پژوهش‌های انجام شده مرتبط با اقدام پژوهی حاضر آورده شده است: در تحقیقی که توسط خانم ناهید فاضل (۱۳۸۷) انجام شده است مهمترین علل رفتارهای خشونت آمیز عوامل زیرعنوان شده است:

- ۱- ضعف بودن زمینه درسی دانش آموز نسبت به محتوای آموزشی کلاسی
- ۲- طرفداری مدیر مدرسه از معلم در مواردی که حق با دانش آموز است و در نتیجه به وجود آمدن عقده در دانش آموز
- ۳- عدم ثبات عاطفی در محیط خانواده و نبودن کنترل مناسب در مورد رفت و آمدهای فرزندان و ایجاد یاس نسبت به مطلوب بودن محیط خانه و مدرسه در دانش آموزان مدرسه گریز
- ۴- مخاطب قرار دادن دانش آموز با القاب ناشایست و در نتیجه ایجاد زمینه تحقیر و گریز از مدرسه در آنها
- ۵- وجود فشارهای تحصیلی و پایین بودن توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش آموزان برای آماده کردن خود در جهت اجرای برنامه‌های آموزشی

- ۶- شرطی شدن دانش آموز با تجربه‌های ناخوشایند تحصیلی، اجتماعی و عاطفی در محیط مدرسه
 - ۷- نبود زمینه‌های تفریحی در محیط خانواده، مانند رفتن به پارک، سینما و انجام گردش‌های دسته جمعی
 - ۸- ترس از مدرسه و اولیای آن در مورد غیبت‌های غیرموجه گذشته و احساس عدم توانایی برای انجام تکالیف.
- قطب‌الدینی و سلحشور (۱۳۷۷) تحقیقی تحت عنوان بررسی نظرات آموزگاران در مورد راههای کنترل و بهبود پرخاشگری دانش آموزان مقطع ابتدایی شهرستان اردکان انجام داده‌اند. نتایج تحقیق حاکی از این بوده است که برخورد محبت آمیز معلم با دانش آموزان، تقویت روحیه اعتماد به نفس در دانش آموزان، ارج نهادن به ابتکارات آنان، عدم تبعیض در برخورد معلم با دانش آموزان و راهنمایی والدین در مورد برخورد صحیح با فرد پرخاشگر از مهمترین عواملی هستند که در بالاترین حد از لحاظ میزان تاثیر در کنترل و بهبود پرخاشگری دانش آموزان موثر می‌باشند.

در پژوهشی وکیلی (۱۳۸۶) با عنوان تأثیر آموزش حل مسأله در کنترل خشم نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۵ ساله تهرانی را که میزان خشم آنها به وسیله پرسشنامه آیزنک برای نوجوانان در سطح بالا نشان داده شده بود و همچنین مشاهده و مصاحبه آن را تأیید کرده بود به مدت یک ماه هر هفته ۳ جلسه ۲ ساعته مورد آموزش قرار گرفتند. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که تفاوت معنی داری از نظر کاهش میزان خشم پس از آموزش حل مسأله در بین آنها دیده شده بود.

نقدی و چلبی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر هنجارهای اخلاقی و تربیتی بر خشونت جوانان به روش موردپژوهی چندگانه در یکی از مناطق غربی استان تهران در نمونه هایی منتخب از سه دبیرستان پسرانه انجام داده اند. نتایج نشان می دهد که در مقایسه با خانواده، نقش مدرسه به عنوان مهمترین مرکز تربیتی، در تقویت هنجارهای اخلاقی و بروز و پیشگیری وقوع خشونت جوانان بسیار مهمتر بوده است. در این پژوهش مشخص گردیده که فعالیت های تربیتی مناسب مدرسه، نه تنها بر روی فضای اخلاقی و پیشگیری از رفتارهای خشونت آمیز در مدرسه مؤثرند، بلکه در این زمینه، تأثیر افزون تری بر روی فضای بیرون از آن یعنی جامعه می گذارند.

بابائی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با هدف بررسی عوامل و ریشه های خشونت رفتاری در بین دانش آموزان دوره ی متوسطه در منطقه ی آذرشهر که با استفاده از روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه انجام داده اند یافته های تحقیق نشان می دهد که خشونت های رفتاری دانش آموزان بیشتر به خاطر وجود برخی مشکلات همانند تأکید بیش از حد به آموزش و غافل شدن از نقش پرورش در نظام آموزشی، ضعف در تعاملات سازنده دو طرفه خانواده - مدرسه و محیط زندگی دانش آموزان است. محمدزاده و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با هدف بررسی دلایل انجام برخی رفتارهای نژند اجتماعی توسط دانشجویان دانشگاه آزاد واحد ایلام و ارائه راهکارهایی در جهت رفع این معضل اجتماعی انجام داده اند. نتایج حاصل از بررسی فرضیات پژوهش نشان می دهد که بین سابقه درگیری و نزاع، ارتباط با گروه همسالان، گسیختگی و آشفته گی خانواده و پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و بروز رفتارهای وندالیستی رابطه وجود داشته و بین استفاده از رسانه ها و نظارت خانوادگی با بروز رفتارهای وندالیستی رابطه وجود ندارد. در پژوهش کیفی سهراب زاده و منصوریان راوندی (۱۳۹۶) نتایج پژوهش نشان می دهد خشونت کلامی در پوشش شوخی، پایین آوردن ارزش و احترام، برخورد تحکم آمیز، سیستم اجتماعی شدن نامناسب، ضعف قوانین و یادگیری اجتماعی از عوامل مهم و مؤثر بر دلایل بروز خشونت کلامی بوده اند. نتایج پژوهش وجدانی (۱۳۹۷) با موضوع هدف پیش بینی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس عدم تحمل بلا تکلیفی و پیوند والدینی در نوجوانان شهر ساوه نشان داد بین پیوند والدینی و رفتارهای پرخطر رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. رضایی جمالویی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به نقش سبک های دلبستگی در رفتارهای پرخطر نوجوانان پسر مقطع متوسطه دوم شهرستان نجف آباد پرداخته است. نتایج نشان می دهد سبک های دلبستگی نقش مهمی در گرایش یا پیشگیری از گرایش دانش آموزان و نوجوان به رفتارهای پرخطر دارد. سهراب زاده و سلیمان نژاد (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان مطالعه کیفی علل و زمینه های خشونت نوجوانان دبیرستانی به روش کیفی و رویکرد گراند تئوری انجام داده اند. یافته ها متشکل از ۳۷ کد مفهومی و ۸ مقوله اصلی شامل قلدر مآبی اجتماعی، مقاومت و نافرمانی، خودابرازی بدنی، کاهش سطح تاب آوری اجتماعی، تکلم تنازع آمیز، میل طلبی و دگرآزاری جنسی، تنش و امکان فروپاشی خانوادگی و برون ریزی ملتهبانه خشم بوده که پدیده اصلی پژوهش با توجه به مقولات شکل گرفته «صورت های بازنمایی خشونت» نام گذاری شده است. در پژوهش های خارجی اسکيبا و کلوی (۲۰۰۲) تأیید می کنند که آموزش حل مسأله، راهی برای کنترل پرخاشگری است. مایر و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیقی با موضوع بررسی و اندازه گیری میزان خرابکاری در مدارس در دو شهر بزرگ کالیفرنیا و

لوس آنجلس انجام داده و با در نظر گرفتن متغیرهایی همچون سن، جنس، میزان تحصیلات، تفاوت های قومی و نژادی و غیره به این نتیجه رسیده اند که محیط مدرسه و نوع برخورد مسئولین با دانش آموزان، ارتباط مستقیمی با رفتار خرابکارانه دارد و با افزایش میزان تحصیلات، میزان رفتارهای بزهکارانه و خرابکارانه نوجوانان به طور چشمگیری کاهش می یابد. نتایج پژوهش جوی (۲۰۱۰) نشان داده است که آموزش مدیریت خشم به صورت فردی در منزل توسط فیلمهای ویدئویی همانند شرکت در کلاسهای آموزش مدیریت خشم تأثیر مثبت بر کنترل خشم دارد. توایبه و الروف (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان خشونت در مدارس پسرانه جردن به روش نمونه گیری طبقه بندی شده بر روی ۲۳۷ دانش آموز انجام داده و یافته ها نشان داده اند که بین مهارت های ارتباطی و عوامل ارتباطات انسانی، برنامه های آموزشی، عوامل خانوادگی، عوامل مدرسه و خشونت رابطه وجود داشته است. پاردینی^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیق خود نشان داده اند که شرایط اجتماعی مانند محیط مدرسه و تعامل با همسالان بر رفتارهای خشونت آمیز و ضد اجتماعی از طریق غیرمستقیم تأثیر می گذارند. بر اساس پژوهش ساویر^۲ و همکاران (۲۰۱۵) وجود خشونت در بین نوجوانان و در سطح مدارس موجب تسری آن به جامعه و تداوم الگوها و رفتارهای خشن در مناسبات اجتماعی می شود و موجب مشکلاتی در حوزه سلامت روان و هدر رفت منابع و فرصت ها می گردد. همچنین فرصت های آموزشی و اشتغال را زایل می کند. نتایج مطالعات فراتحلیل گرشوف و کایلور^۳ (۲۰۱۶) ارتباط مثبت بین مجازات تنبیه جسمانی و رفتار پر خاشگروانه و ضد اجتماعی را نشان می دهد که با کیفیت پایین رابطه والد - فرزندی همبستگی منفی دارد. واندر^۴ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان خشونت علیه کودکان اوگاندا، آن را پدیده ای جهانی دانسته اند که سلامت نوجوانان را تهدید می نماید. این محققین در یک مطالعه مقطعی ۳۷۰۶ پرسشنامه از ۴۲ مدرسه مورد تحلیل قرار داده اند که نتایج نشان می دهند بین ۲۹ تا ۳۴ درصد افراد در معرض خشونت فیزیکی و عاطفی قرار داشته اند. داسپه^۵ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به رفتارهای مخاطره آمیز همسالان جوان: اثر محافظتی نمایش غیر کلامی صمیمیت والدین پرداخته است. محققان در این مطالعه در پی بررسی آن هستند که آیا نمایش های غیر کلامی از صمیمیت والدین در طی یک بحث، ارتباط بین وابستگی با همسالان منحرف و رفتارهای پرخطر را کاهش می دهد؟ نتایج حاکی از این بوده است که صمیمیت پدران هر ارتباط احتمالی بین همسالان منحرف و رفتارهای پرخطر را تعدیل می کرد، اما صمیمیت مادران به عنوان یک تعدیل کننده مهم ظاهر نشده است. شرما^۶ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی تأثیر عوامل حفاظتی بر استرس زندگی و سلامت رفتاری در بین جوانان دارای رفتارهای پرخطر بررسی کرده اند. یافته های پژوهش به طور جمعی پتانسیل عوامل محافظتی را برای تأثیرات فراوان خطر تجمعی بر پیامدهای بهداشت رفتاری در بین نوجوانان ساکن محله های پرخطر را برجسته می کند.

در خصوص دیدگاه های نظری در مورد خشونت نظریات مرتبط با این حوزه در این قسمت ذکر می گردد:
بر اساس نظریه ناکامی - پر خاشگری، پر خاشگری می تواند به خاطر موقعیت ناخوشایند یا ملال انگیز از قبیل درد، دلتنگی و غیره باشد. مهمترین عامل در ایجاد پر خاشگری ناکامی است. اگر فرد در نیل به هدف خود با شکست مواجه شود احتمال

۱- Pardini

۲- Sawyer

3- Gershoff - Kaylor

4- Wandera

۵- Daspe

۶- Sharma

پاسخ پرخاشگرانه در او افزایش می یابد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۳۱). بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی همان گونه که کودکان مهارت های شناختی و اجتماعی را از طریق مشاهده عملکرد اطرافیان می آموزند، با تماشای اعمال پرخاشگرانه و خشونت آمیز یاد می گیرند که پرخاشگرانه رفتار کنند (حسینی انجدانی، ۱۳۸۷: ۸۴). آلبرت بندورا نظریه پرداز اصلی این دیدگاه معتقد است از آنجا که بخش اعظم یادگیری مردم از طریق مشاهده در محیط پیرامونشان صورت می گیرد؛ بنابراین از طریق تقلید به ذخیره سازی رفتار خود می پردازند. کودکان و نوجوانانی که در محیط های خانوادگی و اجتماعی خشونت زا هستند، نسبت به سایر کودکان و نوجوانان از میزان بالاتری از پرخاشگری برخوردارند. بر طبق دیدگاه شناختی فرایندهایی مانند ادراک های فرد از رویدادها و استنباط های فرد از عوامل اصلی به وجود آورنده رفتار پرخاشگرانه است. طبق این تئوری افراد پرخاشگر رفتار دیگران را به عنوان نشانه پرخاشگری تعبیر کرده و بر این اساس نسبت به پردازش اطلاعات عمل می کنند.

با توجه به بررسی پیشینه ها و دیدگاه های مربوط به حوزه خشونت، روند آن در جامعه و محیط هنرستان ها رو به فزونی بوده و عمده ترین علت آن ناکامی فرد می باشد. از نظر اجتماعی خشونت ریشه در محیط و تربیت خانوادگی دارد. به نظر می رسد راه کنترل آن جامعه پذیری مجدد و آموزش اخلاقیات از طریق عاملان جامعه پذیری مانند خانواده ها، مدارس، رسانه ها و غیره به افراد می باشد. همچنین رفتارهای خشونت آمیز انواع گوناگونی دارد و آشکارترین نمونه های آن عبارتند از: رفتار خشونت آمیز فیزیکی ۲- رفتار خشونت آمیز کلامی ۳- رفتار خشونت آمیز ارتباطی ۴- تهدید کلامی ۵- توهین کلامی.

گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

جهت بررسی، شناخت، تبیین و در نهایت اقدام و مداخله بر روی دانش آموزان دارای رفتارهای خشونت آمیز از روش های مشاهده و مصاحبه استفاده شده است.

جدول شماره (۲) وضعیت دانش آموزان مشمول طرح بر اساس فراوانی رفتارهای پرخطرانه (مهر)

فراوانی	شاخص های رفتارهای خشونتی
۱۴	صحبت در مورد مواد دخانی و مخدر و خشونت های کلامی و فیزیکی پس از آن
۱۱	درگیری با دانش آموزان به بهانه های مختلف
۱۰	تندخوبی و تهدید کلامی
۸	صحبت در مورد مسائل جنسی و خشونت های کلامی پس از آن
۷	وارد کردن آسیب و خسارت به تجهیزات در محیط کلاس درس
۶	کلاس گریزی به بهانه های مختلف جهت استعمال مواد دخانی، صنعتی و ...

بر اساس جدول بالا مشاهده می گردد، فراوانی وضعیت رفتارهای خشونتی دانش آموزان مشمول طرح نرمال نبوده و بنابراین نیاز به مداخله احساس می گردید.

جدول شماره (۳) وضعیت دانش آموزان مشمول طرح بر اساس مشارکت در فعالیت های آموزشی (مهر)

فراوانی	شاخص های مشارکت در فعالیت های آموزشی
۱۱ نفر	تعداد دانش آموزان حاضر در کلاس
۲ نفر	همراه داشتن کتاب درسی هویت اجتماعی
۱ نفر	مشارکت در ارزشیابی

همچنین جدول بالا نشان می دهد، فراوانی مشارکت هنرجویان در فعالیت های آموزشی در حد بسیار پایینی می باشد. بنابراین جهت شناخت کامل از وضعیت موجود اقدام به مشاهده رفتارهای دانش آموزان در محیط کلاس درس و هنرستان و ثبت رفتارهای آنها نمودم و سپس جهت تبیین آن رفتارها اقدام به مصاحبه های عمیق با خود دانش آموزان، همکاران و دانش آموزان مطلع از وضعیت آنها کرده و برای اینکه به عمق مساله پی ببرم اول سراغ تک تک دانش آموزان رفتم و در چندین مرحله با آنها مصاحبه نمودم که خلاصه مصاحبه ها در قالب جدول و متن تعدادی از مصاحبه ها ذکر گردیده است: مصاحبه * شماره (۱) «ما درآمدی نداریم من ساقی هستم و در محله و اطراف با موتور دور می زوم و از محل فروش مواد کسب درآمد می کنم؛ هنرستان هم میام فقط به خاطر اینکه دوستانم ببینم و با هم خوش بگذرونیم کی حوصله درس خوندن داره اصلا کتاب هم نگرتم».

۱- Observation

2- interview

* - جهت محرمانه ماندن هویت افراد مورد مصاحبه، اسامی آنها در متن مصاحبه ذکر نگردیده است.

مصاحبه شماره (۲) خیلی تندخویی و بداخلاقی داشت سراغش رفتنم و علت جویا شدم گفت «... ما روی مسائل ناموسی حساس هستیم پسری داخل اتوبوس دست روی دختر عموام گذاشته این چند روز هست دنبال اون پسره هستم می خوام کتک مفصلی بهش بزنم و پشت ماشین پیکان بابام ببندمش بعد از مسافت ۲۰۰ متر ره‌اش کنم تا ادب بشه و حساب کارش، بیاد دستش»

مصاحبه شماره (۳) «... آقا من از گوهر دشت میام کلاس دهم که شدم خانواده ام به خاطر رشته تالاسازی منو آوردن این مدرسه ثبت نامم کردن اون موقع من درس خون بودم و حتی کت و شلوار می پوشیدم و خیلی با کلاس بودم با دوستانم برای خرید وسایل تالاسازی به تهران رفتم و در برگشت به من سیگار تعارف کردن الان این وضعیتمه که می بینی انواع مواد هر چی فکرش بکنی استفاده کردم الان هم فقط نمره ای بگیریم وضعیت اقتصادی مون خوبه کارم آماده است».

متن مصاحبه با یکی از دانش آموزان مشمول طرح که خیلی کمتر به مدرسه می آمد: مصاحبه شماره (۴) «ما محل زندگی مون یکی از محله های حاشیه ای هست این تیپ و لباس های منو که می بینی بچه های اونجا همه شون اینجوری هستن و من وقتی مدرسه میام که از کار خسته می شم فقط میام بچه ها را بینم و با هم خوش می گذرونیم و به خلاف هایی با هم انجام می دیم».

متن مصاحبه با یکی از دانش آموزان خارج از طرح در کلاس دوازدهم تالاسازی: مصاحبه شماره (۵) «این دانش آموزان که می بینی کلاس دهم دو سه نفر سیگاری داشتیم الان همه بچه می دونن فقط من و یک نفر دیگه سالم هستیم و با اینها نیستیم مخصوصا از امسال که دو کلاس با هم قاطی شدیم بچه ها خیلی خراب شدن و همه کاری با هم انجام می دن».

متن مصاحبه با یکی دیگر از دانش آموزان خارج طرح: مصاحبه شماره (۶) «... این بچه ها انگیزه برای درس خواندن ندارن و اذیت همه می کن این دانش آموز ... که می بینی کلاس دهم خیلی بچه خوبی بود چون سیاه بود و بینی اش بد شکل بود بچه سر کار گذاشتنش که اگر مواد بزنی خوش تیپ می شی و ... الان که می بینی بدریخت تر و بداخلاق تر هم شده و بدزبانی هم می کنه».

برای درک جوانب موضوع با چند نفر از دبیران مصاحبه انجام دادم. یکی از دبیران که درس های بیشتری با دانش آموزان این کلاس داشت گفت: مصاحبه شماره (۷) « ۲۹ سال سابقه دارم تا حالا همچین دانش آموزانی نداشتم اصلا دنبال درس نسیتن بدون کتاب میان مدرسه و شلوغ ها هم اصلا غیبت نمی کنن از دست شون خسته شدم شما با این ها چکار می کنید ... ».

جدول شماره (۴) خلاصه ای از مصاحبه با دانش آموزان

مقوله	فراوانی
بی علاقه گی به تحصیل	۱۷
تاثیر محیط زندگی و محیط هنرستان	۱۵
درگیری با دانش آموزان	۹
مشکلات اقتصادی خانواده	۸
اختلاف با والدین	۶
ناراضایتی از معلمین	۵

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

با توجه به وضعیت کلی دانش آموزان بر اساس جدول شماره ی (۱) ۱۹ نفر از آنها در رفتارهای تعاملی در کلاس درس دچار مشکل شده بودند؛ یعنی نزدیک به بالای ۹۰ درصد از دانش آموزان از نظر ارتباط برقرار کردن در محیط کلاس نیاز به اصلاح و بازتعریف شیوه های رفتاری خود داشتند. جهت فهم دقیق تر مشکلات دانش آموزان، رفتارهای آنان در حوزه های تخصصی تر و با توجه به روش های گردآوری اطلاعات مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج جدول شماره ی (۲) حاکی از آن است که دانش آموزان مشمول طرح در اکثر شاخص های انضباطی در وضعیت بحرانی قرار داشتند و ضرورت مشاوره، تعامل و گفتگوی بیشتر با آنها را دو چندان می نمود. همچنین نتایج جدول شماره (۳) حاکی از این است که شاخص وضعیت آموزشی خیلی پایین است. نتایج مصاحبه ها با دانش آموزان جدول شماره ی (۴) نشان می دهد که آنها در اکثر مقوله های شاخص سازی شده برای پدیده خشونت دارای مساله بودند و پس از مصاحبه با آنها در طی چندین نوبت و با بکارگیری شیوه ارتباط موثر و گفتگوهای تعاملی، در نهایت آنها متوجه اشتباه شیوه برخوردشان شده بودند. اشتباه دانش آموزان در این بود که بدون اینکه به عواقب کنش هایشان اندیشه کنند وارد مسایل حاشیه ای، پرخطر و گرفتار آسیب های گوناگون اجتماعی شده بودند و این وضعیت برای شان تولید مشکل روحی و پرخاشگری کرده بود. بنابراین به آنها توصیه گردید با مشاور، کادر هنرستان و دبیران تعامل بیشتری داشته باشند. نکته دیگری که از مصاحبه ها به دست آمد رفتارهای تهاجمی و خشونت های فیزیکی و کلامی ای بود که علت این رفتارها را نشات گرفته از محیط زندگی و الگوهای رفتاری دوستانه می دانستند. با توجه به مصاحبه ها مشخص گردید که آنها دارای ضعف درسی، ناامیدی، تنبلی و عدم پشتکار، دوستان هم نوع کلاس گریز و در نهایت دارای رفتارهای تهاجمی و پرخاشگرانه بوده و دبیران و همکلاسی های آنان نگران خشونت های کلامی و فیزیکی شان شده بودند. در جلسه با دانش آموزان، طرح اقدام پژوهی، وضعیت اخلاقی و رفتاری، کلاس گریزی و پرخاشگری دانش آموزان تشریح نمودم و در نهایت انتظار دانش آموزان این بود که بر اساس نیاز و توان آنها، انتظار انجام تکالیف از دانش آموزان داشته باشم. در بررسی های میدانی که انجام شد دلایل خشونت و پرخاشگری را در موارد زیر یافتیم:

۱- تقلید و همراهی با همکلاسی ها تا اینکه در مقابل دیگران کم نیاورند، منجر به فشار مضاعف روحی بر آنها شده بود و نتیجه آن بروز رفتارهای خشونت آمیز بود.

۲- فقر مالی و اقتصادی خانواده

۳- دغدغه های فکری و مشکلات روحی

۴- عدم نظارت منطقی خانواده

۵- کم کاری و بی رغبتی دانش آموزان در آمدن به کلاس و در انجام دادن تکالیف درسی و فعالیت های آموزشی

۶- پایین بودن سطح تعامل اولیای دانش آموزان با هنرستان

۷- ضعف تحصیلی

۸- داشتن الگوهای رفتاری نامناسب در محیط زندگی و در بین دوستان

۹- ناتوانی دانش آموزان در توانایی ایجاد ارتباط موثر و تعامل با مخاطب

موارد بالا موجب شده بود که آن دانش آموزان از مهارت های مناسب آموزشی، تربیتی، اجتماعی و رفتاری برخوردار نبوده و در کل روند جامعه پذیری به نحو مطلوبی در آنها محقق نشده بود.

راه حل های موجود و انتخاب راه جدید (موقتی)

با بررسی متون مربوط به موضوع اقدام پژوهی و مشورت با صاحب نظران به این نتیجه رسیدم که یکی از روش های غلبه بر خشم، آموزش مهارت حل مسأله است. آموزش مهارت حل مسأله مجموعه ای از مراحل است که شرایطی را برای هدایت فرد فراهم می کند تا در موقعیت های اجتماعی با پاسخ های سازگارانه نسبت به همسالان عمل کنند (فرنج، ۱۹۹۲). اگرچه انسان در حوزه های مختلف با مسائل متنوعی روبه رو است با این حال می توان اصولی کلی را در نظر گرفت که تقریباً در هر نوع مسائلی کاربرد دارد و شامل مجموعه پیچیده ای از مؤلفه های شناختی، رفتاری، نگرشی و فرایندهای چندمرحله ای است.

کوبان (۲۰۰۱) الگوی حل مسأله را به سطح تصمیم گیری در ساختار و نظام مدرسه گسترش داده و این فرایند را به عنوان مجموعه ای از مراحل که شامل حل مسأله، تصمیم گیری و تغییر است، تعریف می کند (لارسون و باس، ۲۰۰۴). در واقع یکی از وظایف مهم نظام آموزشی هر کشور، آماده کردن تمامی افراد جامعه، برای جامعه فردا، ایجاد و تقویت توانایی حل مسأله برای مقابله با شرایط متغیر زندگی است. به سخن دیگر، اصلی ترین کنش تعلیم و تربیت این است که کودکان عادی را به رشد ممکن و مطلوب برساند و کودکان مبتلا به اختلالات را آموزش دهد و به این طریق مسیر رشد آنان را هموار سازد. حل مسأله، مستلزم راهبردهای هدفمندی است که فرد به وسیله ی آن مشکلات را تعریف می کند، تصمیم به اتخاذ راه حل می گیرد، راهبردهای حل مسأله را انجام داده و بر آن نظارت می کند (الیوت، شوچوک و ریچارد، ۱۹۹۹). به نقل از آقاییوسفی و شریف). لذا جهت رفع پرخاشگری و دعوت آنها به کلاس درس بر اساس الگوی آموزش مهارت حل مسأله مراحل زیر را طراحی و عملیاتی نمودم:

مرحله (۱): معارفه، مقدمه و آموزش همنوایی

جهت عملی نمودن این مرحله اقدام پژوهی به تشکیل جلسات انفرادی و مشاوره گروهی برای هنرجویان مشمول طرح نموده و آموزش مهارت های زندگی و همنوایی با همکلاسی ها مورد تاکید قرار گرفت.

مرحله (۲): جهت گیری و آموزش کنترل تکانه که شامل، بازداري واکنش های تکانشی و در نظر گرفتن مشکلات به منزله بخشی از زندگی طبیعی است. سپس به آنها آموزش دادم تا هنگام رویارویی با یک مسأله و برای مدیریت تکانه خشم خود، راهبرد آرام بودن را تمرین کنند.

مرحله (۳): شناسایی مشکل و تعیین اهداف: در این مرحله دانش آموزان با ریشه مشکل، چگونگی پیدایش آن، عوامل به وجود آورنده و راه حل های آن آشنا گردیدند.

به منظور عملی نمودن این مرحله مصاحبه های عمیقی با هنرجویان در ساعات پایانی کلاس و زنگ های تفریح به صورت فردی صورت گرفت و سعی گردید با کمک خود هنرجویان علت های اساس خشونت آنها شناسایی گردد.

مرحله (۴): آموزش حل مسأله

مراحل آموزش حل مسأله عبارت بودند از الف) مرحله جمع آوری اطلاعات: تعریف و توصیف مسأله ای که باید حل شود و تا آنجا که ممکن بود، مسائل با جزئیات بیان می شد.

ب) بیان راه حل های مختلف: برای مشکل مورد نظر چه راه حل هایی ممکن است مطرح شود، این مرحله به صورت بارش فکری صورت گرفت و راه حل هایی که دانش آموزان مطرح می کردند یادداشت می گردیدند.

ج) انتخاب بهترین راه حل (تصمیم گیری) و اجرای آن

د) سرانجام با دادن آگاهی های لازم این نکته به آنها منتقل می شد که احساس اعتماد و مسئولیت بیشتر سبب کاهش پرخاشگری می شود.

یکی دیگر از مهارتهایی که جهت رفع رفتارهای نامتعارف در این اقدام پژوهی مورد استفاده قرار گرفت، مهارت ارتباط موثر بوده است که مراحل آن عبارتند از:

-توصیف یک موقعیت ارتباطی موثر و کارآمد

-نقش ارتباط موثر در موفقیت فرد و پذیرش او در جمع و گروه

-آموزش راهکارهای ایجاد ارتباط موثر

-شناخت موانع ارتباط

-تحلیل مواردی از ارتباط های ناموفق دانش آموز و اولیای مدرسه در قالب مباحث ارایه شده در موارد فوق

-ارایه الگوی مطلوب رفتاری که می توانست جایگزین رفتارهای نامطلوب تحلیل شده، قرار گیرد.

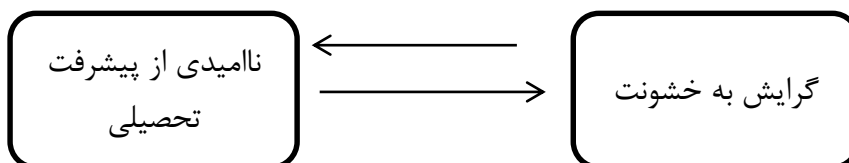
بر اساس این مهارت، مشاوره های لازم جهت توانمندی دانش آموزان در خصوص نحوه ارتباط و تعامل در محیط هنرستان، مشاوره های تحصیلی و تربیتی ارایه گردید.

در جلسات مشاوره انفرادی و گروهی که برای عملیاتی نمودن این مهارت برگزار می شد الگوهای موفق و ناموفق رفتاری هنرجویان سال های قبل و سرنوشت آنها و دانش آموزان حاضر در هنرستان به آنها معرفی می گردید، با مشارکت خود هنرجویان مشمول طرح وضعیت اجتماعی، سلامت و آرامش فکری آنها مورد واکاوی قرار می گرفت که افراد مشمول طرح خود نیز در گروه دارای ناهنجاری رفتاری و ارتباطی بودند و سعی در تعدیل رفتارهای آنها به عمل آمد تا اینکه بتوانند ارتباط موثر و کارآمد جهت تعامل و همکاری در زمینه درسی و دیگر تعاملات روزمره دوستانه داشته باشند.

جهت ایجاد انگیزه درسی در بین هنرجویان در روش تدریس و ارزشیابی تغییراتی ایجاد و بر اساس نیاز و خواست هنرجویان به ساده سازی امر تدریس و ارزشیابی پرداخته شد؛ جهت عملیاتی نمودن این امر مهم مطالب کتاب درسی با مشارکت هنرجویان در قالب سوالات کتاب درس به درس پیاده سازی گردید. همچنین جهت ارزشیابی مستمر کلاسی سوالات هر درس بر روی تابلو توسط دانش آموزان نوشته می شد و دانش آموزان پس از مطالعه آنها در فرصت های مناسب و پس از کسب آمادگی در ارزشیابی مشارکت می نمودند و جهت افزایش انگیزه آنها سعی در ثبت نمرات بالا در دفتر کلاسی مد نظر بود. در امتحانات مستمر نیز حجم کمی از کتاب در نظر گرفته می شد تا دانش آموزان توان به خاطر آوری مطالب درسی داشته باشند، همچنین پس از نمره گذاری برگه های امتحانی مجدد برگه ها به دانش آموزان برگشت داده می شد تا پاسخ های خود را با کتاب تطبیق دهند و با این شیوه ها، انگیزه و توان هنرجویان در مسیر پیشرفت تحصیلی و ارتقاء نمرات مستمر بکارگیری گردید تا اینکه صرف رفتارهای خشونت آمیز و پرخاشگرانه گردد.

اجرای طرح جدید و نظارت بر آن

بر اساس الگوی حل مساله و مراحل مختلف آن اقدامات زیر با هنرجویان مشمول طرح انجام گرفت. در این راستا یکی از کارهایی که برای دانش آموزان انجام شد تکلیف درسی و ارزشیابی از محتوای کم انجام می گرفت. در مواردی جهت تعدیل تقلبی در بین دانش آموزان، بعد از یک فرصت ۳۰ دقیقه ای برای مطالعه، یک سوال کلی طرح می شد و دانش آموزان با مراجعه به کتاب می توانستند پاسخ سوال مطرح شده را بدهند و در نهایت با برقراری رابطه دوستانه و صحبت های بیشتر با دانش آموزان به دنبال راه هایی بودم که دانش آموزان را از رفتارهای پرخطر به سمت رفتارهایی که خطر کمتری دارند سوق دهم. سلیگمن در زمینه شکست تحصیلی، به مطالبی تحت عنوان درماندگی آموخته شده اشاره می کند. وی معتقد است که علت شکست تحصیلی این است که دانش آموز، درماندگی را یاد گرفته است؛ یعنی به این نتیجه رسیده که ناتوان است. سلیگمن معتقد است که دانش آموزان ناموفق برداشتی منفی از خود دارند و همان برداشت منفی ممکن است درباره توانایی آنها باشد. شاید در ابتدا این دانش آموزان تلاش اندکی داشته اند ولی چون تلاششان بی ثمر بوده و نتوانسته اند با کوشش خود به موفقیت دست بیابند، به این نتیجه رسیده اند که از موفقیت ناتوانند و این برداشت آنان منجر به عدم تلاش شده است. زمانی که معلم یا والدین از دانش آموز ضعیف مطلبی را می پرسند و او بلد نیست پاسخ دهد و در صورت تکرار این عمل، کم کم دانش آموز به این نتیجه می رسد که تلاش وی ثمری ندارد و ممکن است با خود بگوید «من یاد نمی گیرم» و همین تلقین، عزت نفس دانش آموز را پائین می آورد (سیف، ۱۳۷۷). بنابراین در نهایت به این نتیجه رسیدم که دانش آموزان ذکر شده از قبول شدن در امتحانات ناامید شده و به همین دلیل انگیزه شان را از دست داده بودند و حرکت در مسیر رفتارهای نامناسب در پیش گرفته بودند.

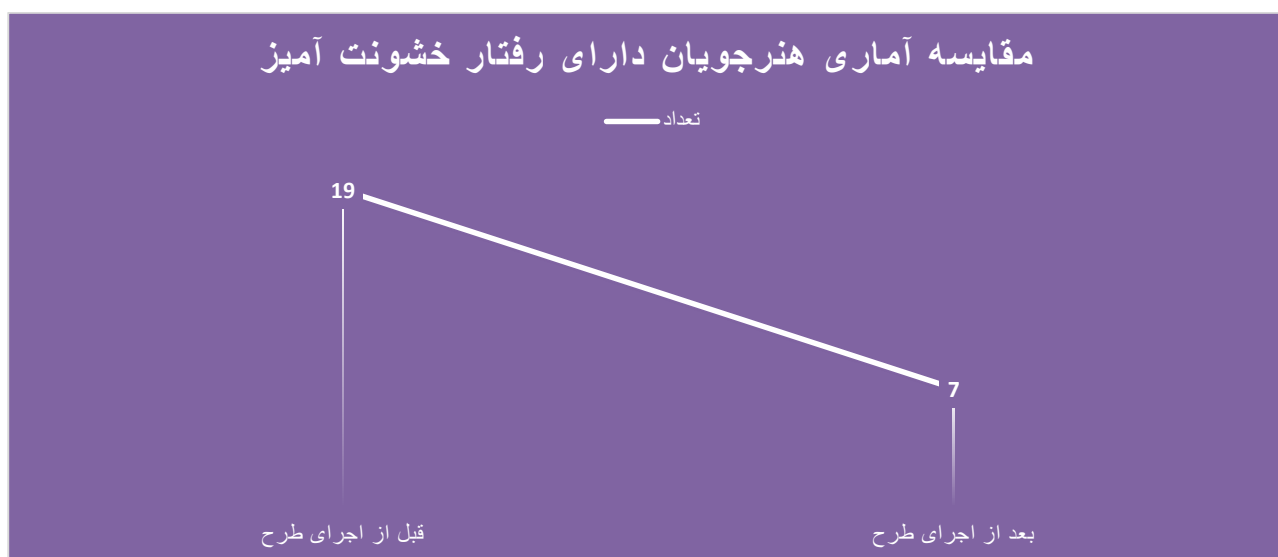
نمودار شماره (۲) ارتباط بین ناامیدی از پیشرفت تحصیلی و گرایش به خشونت

گردآوری شواهد (۲)

پس از تدوین طرح جدید و ارائه آنها به مشاوران و همکاران منتقد و بحث بر روی تک شاخص ها و با در نظر گرفتن پیامدهای آنها، در نهایت پس از جرح و تعدیل موارد ذکر شده و اجرای طرح نتایج زیر محقق گردید:

جدول شماره (۵) مقایسه آماری هنرجویان دارای رفتار خشونت آمیز قبل و بعد از اجرای طرح

پایه	تعداد	هنرجویان دارای رفتار خشونت آمیز (مهر ۹۷)	هنرجویان دارای رفتار خشونت آمیز (فروردین و اردیبهشت ۹۸)
دوازدهم تاساسزی هنرستان امامت	۲۱	۱۹	۷

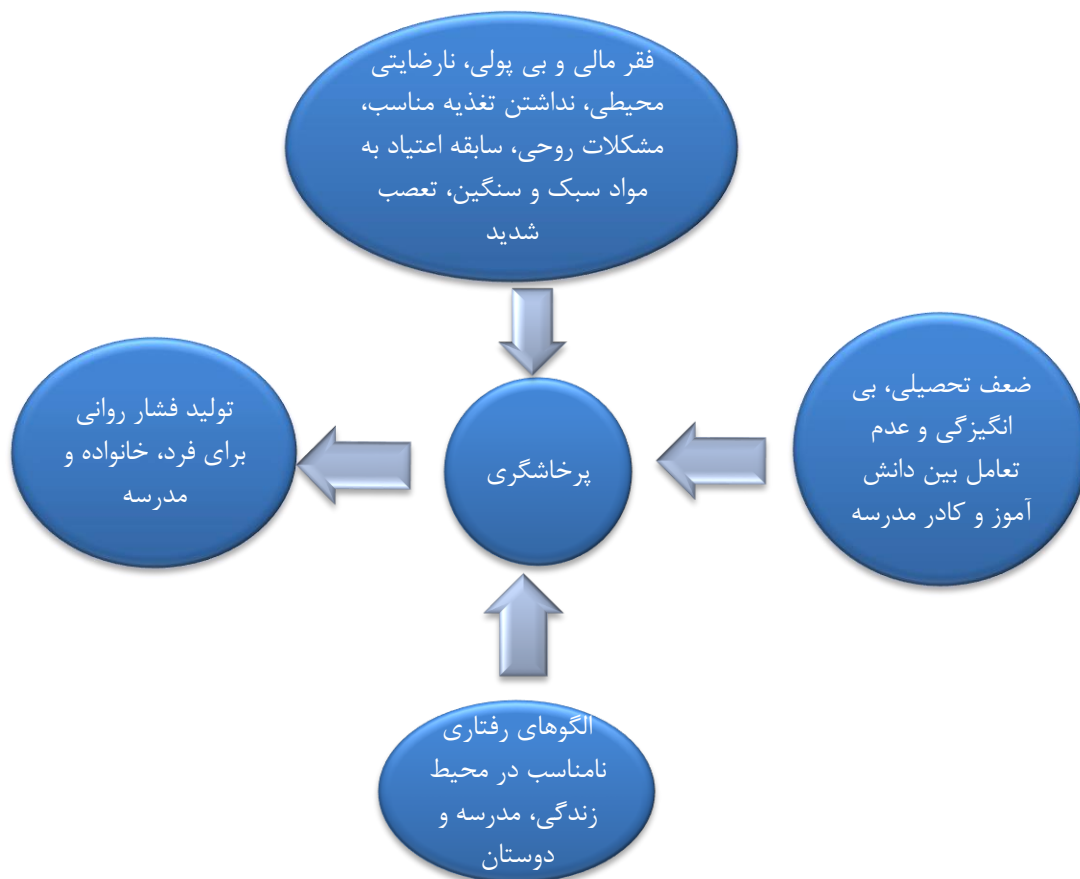

نمودار شماره (۳) مقایسه آماری هنرجویان دارای رفتار خشونت آمیز قبل و بعد از اجرای طرح

بر اساس جدول شماره (۵) و همچنین نمودار شماره (۳) هنرجویانی که دارای درگیری و خشونت کلامی و فیزیکی بوده از ۱۹ دانش آموز به ۷ نفر کاهش یافته است. یعنی دانش آموزان مشمول طرح، تغییر رفتار به سمت تلاش در جهت پیشرفت درسی و رعایت مسایل رفتاری و انضباطی در پیش گرفتند. در مورد دلایل بهبود تربیتی هنرجویان علاوه بر یادآوری نکات تربیتی و راهنمایی و نصیحت آنها در تمامی جلسات، عامل مهم و تاثیر گذار دیگر را می توان امیدواری دانش آموزان به قبولی در امتحانات بیان نمود. از دیگر شواهد نشان دهنده اثر بخش بودن طرح، رضایت خاطر عوامل اجرایی بود که از وضعیت ایجاد شده رضایت خاطر داشتند.

اعتبار بخشی به راه حل ها

پس از جمع آوری اطلاعات لازم جهت اجرا و انتخاب راه حل های موثر و صحبت با همکاران و عوامل اجرایی و هنرآموزان رشته تپلاسازی که بیشترین ساعت تدریس با آنها داشتند که دیدگاه های آنها در سه دسته قرار داشتند: موافقین طرح که در راس آنها معاون آموزشی مدرسه قرار داشتند و همواره بر بی نظیر بودن طرح تاکید و مشوق اجرای طرح بودند، دسته دوم تعدادی از دبیران و عوامل اجرایی بودند که اظهار نظری نمی کردند و دسته سوم منتقدین بودند که با پشتوانه دیدگاه های نقادانه و اصلاحی آنها بیشترین استفاده در مسیر اجرای طرح عملی گردید و عمده ترین انتقاد آنها این بود که می گفتند این دانش آموزان به انجام این رفتارها عادت کرده و همچنین به تاثیر مثبت اقدامات در دست اجراء زیاد خوشبین نبودند و در مورد شیوه های رفتار با دانش آموزان مذکور دائماً توصیه های لازم را ارایه می نمودند. پس از بازخورد نظرات دبیران در مورد انتخاب راه حل ها و همچنین مشورت با برخی از دوستان جامعه شناس و تبادل نظر با صاحب نظران روان شناسی و علوم تربیتی، نقاط قوت و ضعف راه حل ها بررسی شد، مراحل اجرایی طرح آغاز گردید و از روش حل مساله، ارتباط موثر و گفتگوهای تعاملی جهت کاهش رفتارهای پر خاشگرانه دانش آموزان استفاده گردید.

نمودار شماره (۴) مدل پارادایمی اقدام پژوهی حاضر بر اساس مدل اشتراوس و کوربین

نتایج اقدام پژوهی

یکی از مهم ترین عوامل بستر ساز خشونت در مدارس عصبانیت است که دانش آموزان در مواجهه با تضاد و تعارض، با بکارگیری درگیری فیزیکی به عنوان یک راه حل از این طریق سعی در رفع عصبانیت می نمایند. یکی از عوامل جلوگیری از پرخاشگری نوع برخورد و توجه معلم و دیگر مسئولین مدرسه نسبت به دانش آموز می باشد به صورتی که اگر این برخورد، مناسب شرایط مورد نظر نباشد می تواند پرخاشگری دانش آموز را تشدید کند. عامل دیگر که تاثیر بسزایی دارد تعامل مداوم مدرسه و اولیای دانش آموز است که هم مدرسه و هم خانواده در نوع رفتار و برخوردشان با دانش آموز تا حدودی یکسان عمل نمایند. از عوامل دیگری که در پرخاشگری نقش دارد می توان به فضایی که فرد در آن حضور دارد اشاره کرد، همواره باید سعی شود چه در مدرسه و چه در خانه، فرد در فضایی سالم، شاداب و عاری از هرگونه مخاطرات محیطی باشد، فضای شاد و سالم همواره در روحیه و نوع تفکر فرد نتیجه مثبت دارد و باعث می شود فرد به یک آرامش روانی برسد. پرداختن دانش آموزان به فعالیتهایی که باعث آرامش فکری و تقویت فعالیت های گروهی آنها می شود موجب افزایش تعاملات اجتماعی و الگوگیری از رفتارهای یکدیگر می شود که این خود یکی دیگر از عوامل مهم می باشد. از نتایج اقدام پژوهی حاضر می توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف) آموزشی

- علاقه به درس و محیط کلاس بعد از اجرای طرح در آنها افزایش چشمگیر یافت.
- با اجرای این طرح و طرح های مشابه شاهد کاهش کلاس گریزی دانش آموزان خواهیم بود چون یکی از مهمترین دلایل ترک کلاس توسط دانش آموزان، نابهنجاری رفتاری می باشد.
- وضعیت تحصیلی دانش آموزان بهبود یافت.
- کتاب درسی و ملزومات آموزشی همراه دانش آموزان به نحو مطلوبی اصلاح گردید.
- مشارکت دانش آموزان در ارزشیابی مستمر افزایش یافت.

ب) تربیتی و انضباطی

- میزان خشونت کلامی دانش آموزان کاهش چشمگیری یافت.
- میزان درگیری فیزیکی و زورگویی در بین دانش آموزان به سمت مثبت تعدیل گردید.
- بگومگوهای کلاسی در مباحث حاشیه ای و پرخطر مانند سیگار، مواد دخانی و صنعتی تا حدی پایان یافت.
- طرح مسایل جنسی و حاشیه های مربوط به آن تا حدی پایان یافت.
- دانش آموزان متقاعد گردیدند به موقع سر کلاس حاضر شوند.
- غیبت روزانه و کلاس گریزی تا حدی در بین آنها پایان یافت.
- از همه مهمتر پس از اجرای طرح وقتی با دانش آموزان مواجه می شدم با روحیه عالی با هم تعامل مثبت داشتیم که عوامل اجرایی هنرستان هم تغییر وضعیت رفتاری آنان را تایید و تحسین می کردند.

محدودیت اقدام پژوهی

- همراهی نکردن تعدادی از دانش آموزان و ادامه دادن به رفتارهای خشونت آمیز
- محدودیت زمانی جهت صرف زمان بیش تر برای شنیدن صحبت های دانش آموزان به منظور رفع مشکلات رفتاری آنها.

پیشنهادهات

از اینکه اقدام جدید توانست مشکلات موجود را تا حدی حل نماید موجب خوشحالی من و رضایت خاطر دانش آموزان و عوامل هنرستان گردید.

با توجه به اهداف و نتایج طرح، پیشنهادهات زیر ارایه می گردد:

۱- گزارشی از چکیده این طرح و سایر طرح های اقدام پژوهی در اختیار سایر همکاران قرار گیرد تا در صورت نیاز آنها را در کلاس های درس بکار گیرند.

۲- توسعه فضای سبز و تجهیز امکانات ورزشی به منظور کاستن از هیجانات و بار انرژی هنرجویان پیشنهاد می گردد.

۳- در جلسات شورای دبیران در یک فضای کاملا علمی و بی طرفانه تک تک حوادث و موارد پیش آمده در مدرسه تحلیل و واکاوی شود تا دلایل بروز رفتارهای نابهنجار، نقش عوامل مدرسه در بروز این رفتارها و اقدامات لازم جهت کاهش آن مشخص شود.

۴- استفاده از تکنیک «اقدام پژوهی» برای رفع موانع آموزشی و تربیتی مورد تاکید می باشد.

۵- بی توجهی و گوش ندادن دانش آموزان در کلاس درس باز نمود وضعیتی است که نیازمند توجه معلم است و اعلام کننده این پیام است که آن محیط برای دانش آموزان جذاب نیست بنابراین دانش آموزان را باید در کلاس و محیط مدارس مشارکت داد تا انرژی شان در مسیرهای درستی هدایت گردد.

۶- شایسته است معلمان برخوردی مناسب با دانش آموزان خود داشته باشند و به آنها احترام بگذارند و با محبت با آنها رفتار کنند چون تاثیر مستقیمی در احترام متقابل و کنترل معلم بر دانش آموز دارد.

۷- سعی شود ارتباط متقابل مدرسه با اولیای دانش آموزان به صورت مستمر برقرار شود تا از شرایط دانش آموز در خانه اطلاع حاصل شود که باعث می شود شناخت بهتری از دانش آموزان داشته باشیم.

۸- دعوت از روان شناسان خبره، مجریان توانمند و هنرمندان تئاتر برای انتقال پیام های مورد نظر به دانش آموزان در برنامه ها و مناسبت های مختلف مورد تاکید می باشد.

۹- ضرورت نظارت عوامل اجرایی و آموزشی در مدارس بر رفتارهای دانش آموزان و راهنمایی و ارشاد آنها پیشنهاد می گردد.

منابع و مأخذ

- ۱- اسپالدینگ، چریل ال (۱۳۷۷) *انگیزش در کلاس درس*، ترجمه ی محمدرضا نائینیان و اسماعیل بیابانگرد، تهران.
- ۲- آقاییوسفی، علیرضا و شریف، نسیم (۱۳۹۰) *رابطه سبک های حل مسئله و بهزیستی شخصی در دانشجویان*، فصلنامه اندیشه و رفتار، دوره ششم، شماره ۲۲، صفحه ۷۹-۸۸.
- ۳- الهیاری، عباسعلی (۱۳۷۶) *تعیین پرخاشگری نوجوانان بر حسب مؤلفه های شخصیت و تأثیر شیوه درمانگری بر پرخاشگری*، پایان نامه روان شناسی عمومی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴- ایمان، محمد تقی (۱۳۹۱) *روش شناسی تحقیقات کیفی تحقیق قم*، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول.
- ۵- بی، ارل (۱۳۸۵)، *روش های تحقیق در علوم اجتماعی*، ترجمه رضا فاضل، تهران، سمت، جلد اول.
- ۶- حسینی انجدانی، مریم. (۱۳۸۷)، *بررسی تاثیر تماشای کارتون های خشونت آمیز بر میزان پرخاشگری نوجوانان*. فصلنامه پژوهش و سنجش. شماره ۱۵.
- ۷- پیگوت ایروین، ایلین (۱۳۹۷) *پیگیری هدف در آموزش و پرورش با اقدام پژوهی متمرکز*، ترجمه نیازی، محسن و سلیمان نژاد، محمد، انتشارات ملرد.
- ۸- خدیوی زند، محمد مهدی (۱۳۸۵) *پرخاشگری و ناکامی*، تهران، انتشارات تربیت.
- ۹- خزایی، ح، اسدی، م، و محمدی، ه (۱۳۹۰) *مقایسه اثربخشی دو روش «تقویت و پاداش» و روش شناخت درمانی الیس بر میزان پرخاشگری کودکان بی سرپرست*، مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (بهبود) دوره ۱۵.
- ۱۰- دواس، دی.ای (۱۳۷۶)، *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایبی، تهران، نشر نی، چاپ اول.
- ۱۱- رضایی جمالویی، حسن؛ حسنی، جعفر و نورمحمدی، محمد (۱۳۹۸) *نقش سبک های دلبستگی در رفتارهای پرخطر نوجوانان پسر مقطع متوسطه دوم*، فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، شماره ۷۵، ۱۱۲-۱۲۱.
- ۱۲- رهنما، نرگس (۱۳۷۳)، *بررسی آموزش مهارت های اجتماعی بر سازگاری نوجوانان*، پایان نامه ارشد انستیتو روان پزشکی تهران.
- ۱۳- ساکی، رضا (۱۳۸۳) *اقدام پژوهی (برای بهبود آموزش و تدریس)*، چاپ اول، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- ۱۴- سالخی، محمد (۱۳۸۸)، *راه هکارهای ایجاد انگیزه در دانش آموزان و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی*.
- ۱۵- ستوده، هدایت الله، (۱۳۹۲) *آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)*، تهران، انتشارات آوای نور، چاپ نهم.
- ۱۶- سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۷۹)، *روش های تحقیق در علوم رفتاری*، تهران، انتشارات آگاه، چاپ چهارم.
- ۱۷- سهراب زاده، مهران؛ سلیمان نژاد، محمد (۱۳۹۸) *مطالعه کیفی علل و زمینه های خشونت نوجوانان دبیرستانی*، فصلنامه توسعه انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۱۸- سهراب زاده، مهران و منصوریان راوندی، فاطمه (۱۳۹۶) *تجربه زیسته زنان از خشونت کلامی (مورد مطالعه: زنان شهر کاشان)*، فصلنامه زن در فرهنگ و هنر، دوره ۹، شماره ۲، ۲۴۵-۲۶۴.
- ۱۹- سیف، علی اکبر (۱۳۷۷) *روان شناسی پرورشی*، نشر دوران تهران.
- ۲۰- صفوی، امان الله، (۱۳۷۵) *کلیات روشها و فنون تدریس*، تهران، انتشارات معاصر، چاپ ششم.
- ۲۱- کریمی، یوسف، (۱۳۷۹)، *روان شناسی اجتماعی*، تهران، نشر ارسباران.

- ۲۲- گال، مردیت و بورگ، والتر و گال، جويس (۱۳۸۳)، روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان شناسی، ترجمه احمد رضا نصر و همکاران، تهران: سمت.
- ۲۳- فلیک، اووه (۱۳۹۱)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی، چاپ چهارم.
- ۲۴- قاسمی پویا، اقبال (۱۳۸۴)، پژوهش در عمل، چاپ افست، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- ۲۵- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۳) وندالیسم؛ مبانی روان شناسی اجتماعی، جامعه شناسی و روان شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب شناسی و کژرفتاری اجتماعی، تهران، نشر آن.
- ۲۶- محمد زاده و همکاران (۱۳۹۴)، دلایل انجام برخی رفتارهای نژاد اجتماعی توسط دانشجویان دانشگاه آزاد واحد ایلام، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- ۲۷- وجدانی، نجمه (۱۳۹۷) پیش بینی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس عدم تحمل بلا تکلیفی و پیوند والدینی در نوجوانان، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، شماره ۴۰، ۱۱۳۷-۱۱۵۰.
- ۲۸- وکیلی، پریوش (۱۳۸۶)، ارزیابی تأثیر آموزش مهارت حل مسأله در کنترل خشم نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۵ ساله، اندیشه و رفتار، دوره دوم، شماره ۶.
- ۲۹- هزی پاول ماسن و همکاران (۱۳۷۷)، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، تهران، مرکز نشر، چاپ دوازدهم.
- ۳۰- Baskerville, R (199) Investigating Information Systems with Action Research Communications of AIS, 2 (3): 1-32
- ۳۱- Bar-on, R. (2006). The Bar-on model of emotional social intelligence (ESI). Psychotherapy, 18, Supple, 13-25.
- ۳۲- Biasi, V., Mallia, L., Menozzi, F., & Patrizi, N. (2015). Adaptive functioning and behavioral, emotional and social problems of Italian university students: Indications for the University Counseling Services. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 205, 66-69.
- ۳۳- Beirne, P. J. W. Messerschmid. (۲۰۱۱). Criminology: A Sociological Approach. Oxford: Oxford University Press.
- ۳۴- Daspe, M. È., Arbel, R., Ramos, M. C., Shapiro, L. A., & Margolin, G. (۲۰۱۸). Deviant peers and adolescent risky behaviors: The protective effect of nonverbal display of parental warmth. Journal of Research on Adolescence.
- 35-French, J.N. & Rhoder. C. (1992). Teaching thinking skills and practice. New york Garland publishing.
- 36-Gershoff ET, Grogan-Kaylor A (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses, Journal of Family Psychology, Advance online publication.
- 37-Larson, J., & Buss, R.T. (2004). A Problem solving Approach to School Violence Prevention, Edited by Shane R, Jimerson and Michael J. Furlong, University of
- ۳۸-Meier, Robert F.; Clinard, M. Barron (۲۰۰۸). Sociology of Deviant Behaviour. UK: Thomson Learning.
- ۳۹-Pardini, D., Waller, R. & Hawes, S. (2015). Familial influences on the development of serious conduct problems and delinquency, In J. Morizot & L. Kazemian (Eds.), The development of criminal and antisocial behaviour, 201-220.
- ۴۰-Rensburg, C., & Surujlal, J. (2013). "Gender differences related to the health and lifestyle patterns of university students". Health SA Gesundheit (Online), 18(1),1-8.

- 41-Sawyer, A.M., Borduin, C.M., Dopp, A.R. (2015). Long-term effects of prevention and treatment on youth antisocial behavior: a meta-analysis, *Clin. Psychol. Rev.*
- ۴۲-Sharma, S., Mustanski, B., Dick, D., Bolland, J., & Kertes, D. A. (۲۰۱۹). Protective Factors Buffer Life Stress and Behavioral Health Outcomes among High-Risk Youth. *Journal of abnormal child psychology*, ۱-۱۳.
- 43-Thawabieh,A.M and Ahmed Al-rofo,M(2010).Vandalism at boys scholls in jordan, *journal of educational science*,2(1),pp:41-46.
- 44-Wandera,(2017). Violence against children perpetrated by peers: A cross-sectional school-based survey in Uganda *Child Abuse & Neglect* 68 (2017) 65–73
- 45-Wisconsin-Whitewater and Champman University, To be Published by Lawrence, Erlbaum Association Inc., Mahwah, New Jersey.